

8

Landbouw

Auteurs

Tom Van Bogaert ¹
Sylvie Danckaert ¹
Els Demuynck ¹
Ellen Maertens ¹
Jonathan Platteau ¹
Hans Pirlet ²

Lectoren

Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij (SALV)

¹ Departement Landbouw en Visserij - Afdeling Monitoring en Studie (AMS)

² Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

Te citeren als:

Van Bogaert, T., Danckaert, S., Demuynck, E., Maertens, E., Platteau, J., Pirlet, H., 2015. Landbouw. In: Pirlet, H., Verleye, T., Lescrauwaet, A.K., Mees, J. (Eds.), Compendium voor Kust en Zee 2015: Een geïntegreerd kennisdocument over de socio-economische, ecologische en institutionele aspecten van de kust en zee in Vlaanderen en België. Oostende, Belgium, p. 169-178.

Landbouw is een belangrijke economische sector in de kustzone¹ en ligt vanuit historisch perspectief mee aan de basis van de inpolderingen. De laatste jaren loopt het belang van de landbouw als werkgever in de Europese kustzones echter terug. De landbouw in de kustregio staat sterk onder druk, voornamelijk door de stedelijke druk (*Balancing the future of Europe's coasts, EEA 2013*). Tussen 1990 en 2000 verdween 2.000 km² landbouwgrond in de Europese kustregio's (eerste 10 km). In de Belgische kustzone nam het landbouwareaal in die periode af met 1,85% (*European Environment Agency (EEA) 2006*). De landbouw blijft echter, als onlosmakelijk onderdeel van het agro-voedingssysteem, een belangrijke economische waarde hebben met een lichte stijging op Vlaams niveau over de laatste 10 jaar (*Landbouwrapport 2014*). Daarnaast heeft de landbouw ook een impact op het mariene milieu door bijvoorbeeld de afvoer van nutriënten zoals stikstof en fosfor die tot eutrofiëring van de kustwateren kunnen leiden. Vooral in het zuidelijk deel van de Noordzee en het Kanaal vormt eutrofiëring een probleem. 60% van het afgevoerde nitraat en 31% van het afgevoerde fosfaat is afkomstig van de landbouw (*OSPAR QSR 2010*). Het is evenwel zo dat deze nutriënten afkomstig zijn uit het gehele land en dus niet enkel uit de landbouw in de kustzone. Metingen van de Vlaamse Milieumaatschappij (*VMM, MAP-Meetnet*) vertonen de laatste jaren een reductie van de nitraat- en fosfaatconcentratie in het oppervlaktewater in Vlaanderen. Een verdere afbouw van de nitraten en fosfaten uit alle bronnen blijft weliswaar belangrijk voor het bereiken van de goede toestand in grondwater, oppervlaktewater en kustwateren (zie thema **Natuur en milieu**) (*Voortgangsrapport Mestbank 2013*).

8.1 Beleidscontext

Een belangrijk deel van het landbouwbeleid wordt bepaald op Europees niveau door het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van het *Directoraat-Generaal voor Landbouw en Plattelandsontwikkeling* van de Europese Commissie (meer informatie: *Brochure Europees Landbouwbeleid 2014*). Voor de periode 2014-2020 is het GLB veel nadrukkelijker verstrengd met en geïntegreerd in de globale EU 2020-strategie. Net zoals in de voorgaande periode wordt het Europees landbouwbeleid nog steeds vormgegeven door middel van twee zogenaamde 'pijlers': directe steun en plattelandsontwikkeling (*Landbouwrapport 2014*).

Op Vlaams niveau wordt het landbouwbeleid uitgestippeld door de Vlaamse minister voor Landbouw en Visserij (zie ook *beleidsnota Landbouw en Visserij 2014-2019*). Het *departement Landbouw en Visserij* is verantwoordelijk voor de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van het beleid. Het beleid wordt ondersteund door het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (*ILVO*), het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (*VLAM*) en de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij (*SALV*).

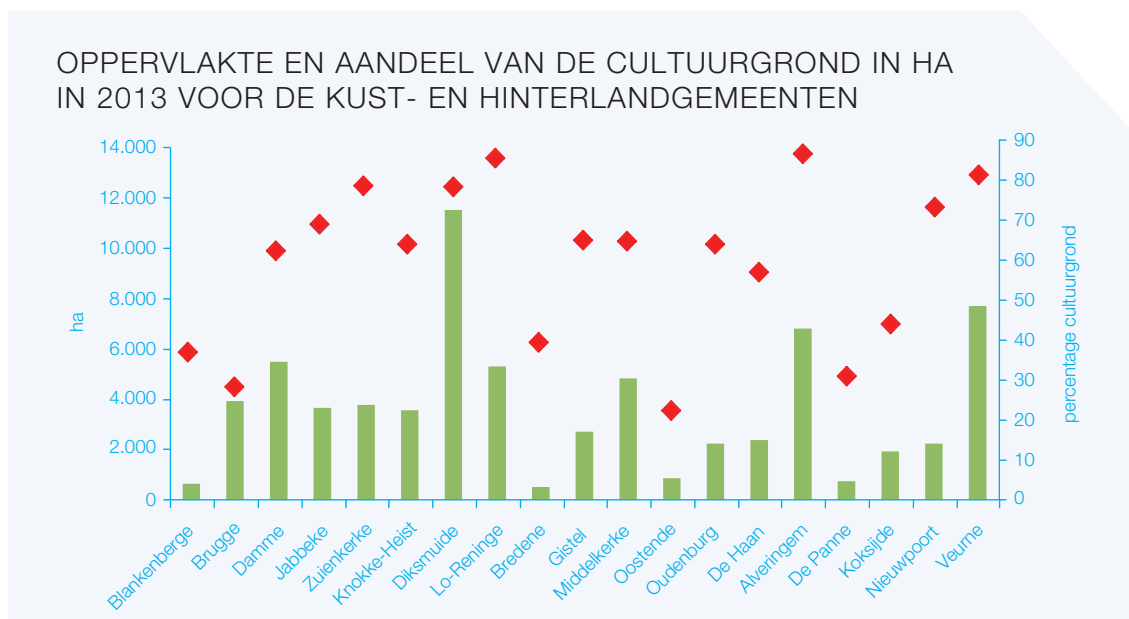
De Provincie speelt door middel van onderzoeks- en voorlichtingscentra een belangrijke rol in de voorlichting, educatie, korte keten en innovatie in de landbouw. Daarnaast hebben de provinciale overheden ook indirecte bevoegdheden met betrekking tot het vergunningenbeleid, ruimtelijke planning en het onderhoud van de onbevaarbare waterlopen van 2de categorie (*website Provincie West-Vlaanderen*). Verder heeft het landbouwbeleid raakvlakken met andere beleidsdomeinen en instanties zoals het Vlaams omgevingsbeleid en het Federaal Voedselagentschap (FAVV). De ontwikkelingen in het internationale/Europese en Vlaamse landbouwbeleid worden meer in detail beschreven in het *Landbouwrapport (2014)*. In de *kustcodex thema landbouw* is een uitgebreider overzicht te vinden van de juridische context met betrekking tot de landbouw.

8.2 Ruimtegebruik

De gebieden voorbehouden voor agrarische doeleinden worden in Vlaanderen vastgelegd in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (*RSV*) als de 'agrarische structuur'. De bindende bepalingen van het RSV schrijven immers voor dat het Vlaams Gewest in de gewestplannen of in de gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen (GRUP's) een precies aantal hectare voor landbouw (750.000 ha), natuur en bos moet afbakenen. Gewestplannen werden beleidsmatig herbevestigd daar waar er consensus was tussen de natuur-, bos- en landbouwsector. Naast de ruimtelijke afbakening in het RSV en herbevestiging van agrarisch gebied is er de mogelijkheid om via RUP's over te gaan tot een verdere verfijning van de afbakening. Dit proces loopt echter aanzienlijke vertraging op.

Het proces van de afbakening van de landbouwgebieden in de regio Kust-Polders-Westhoek kwam in 2004 op gang. Tijdens de afbakeningsfase werd een geïntegreerde benadering gehanteerd waarbij landbouw, natuur en bos

¹ Tenzij uitdrukkelijk anders vermeld, bestaat de kustzone uit de 10 kustgemeenten (Blankenberge, Brugge, Knokke-Heist, Bredene, De Haan, Middelkerke, Oostende, De Panne, Koksijde en Nieuwpoort) en de 9 hinterlandgemeenten (Damme, Jabbeke, Zuienkerke, Diksmuide, Lo-Reninge, Gistel, Oudenburg, Alveringem en Veurne).

Figuur 1. Oppervlakte van de cultuurgrond in ha in 2013 voor de kust- en hinterlandgemeenten en het aandeel van de cultuurgrond ten opzichte van de totale oppervlakte van de gemeenten (Bron: departement Landbouw en Visserij op basis van FOD Economie – AD Statistiek).

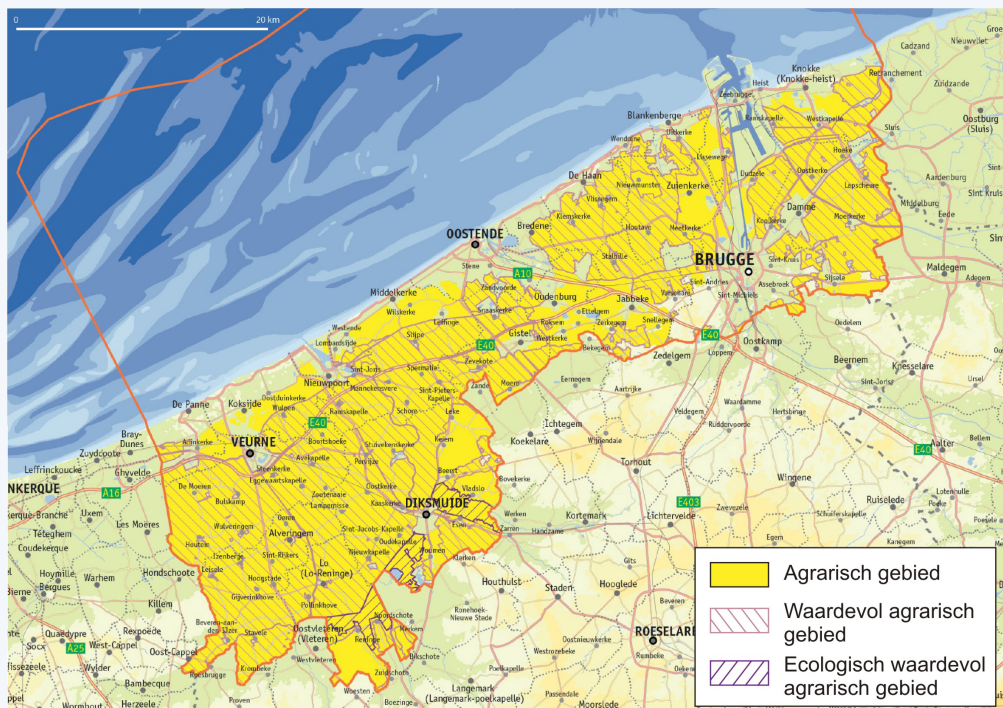
gelijktijdig werden afgewogen ten opzichte van elkaar. In overleg met de gemeenten, provincies en belangengroepen werd een *ruimtelijke visie* opgesteld die in hoofdlijnen aangeeft wat de belangrijke structuren zijn: welke aaneengesloten gebieden blijven gevrijwaard voor landbouw, in welke beekvalleien is er ruimte voor natuurontwikkeling, etc. Het overlegproces resulteerde uiteindelijk in 95.100 ha herbevestigd agrarisch gebied in de regio Kust-Polders-Westhoek (Danckaert 2013). De GRUP's voor landbouw, natuur en bos in deze regio kunnen eveneens geconsulteerd worden op de website van het *ruimtelijk structuurplan Vlaanderen*. Parallel aan de verdere uitvoering van het RSV bereidt de Vlaamse Regering een nieuw *Beleidsplan Ruimte* voor dat onder meer aandacht besteedt aan voedselproductie (zie ook Groenboek. *Vlaanderen in 2050: mensenmaat in een metropool? Beleidsplan ruimte Vlaanderen 2012*).

In het provinciaal ruimtelijk structuurplan West-Vlaanderen (PRS-WV) worden deelgebieden van de agrarische structuur beschreven. Voor ons studiegebied zijn in de eerste plaats de Oostelijke en Westelijke Polderruimte (deelruimten binnen het PRS-WV) van belang voor de agrarische structuur. Aan de kust (deelruimtes: Kustruimte, Westkustruimte, Oostendse Ruimte en een deel van de Brugse Ruimte) komt nog weinig landbouw voor door de sterke verstedelijkingsdruk, economische ontwikkelingen (bv. haven Zeebrugge) en de toenemende natuurbescherming.

Om te komen tot een degelijke agrarische structuur, zoals vastgelegd binnen de ruimtelijke planning (zie hierboven), werd het instrument van ruilverkavelingen ontwikkeld. In Vlaanderen is de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) belast met de uitvoering van ruilverkavelingsprojecten. Het doel van ruilverkavelingen is enerzijds een verbetering van de economische exploitatie van de landbouwbedrijven en anderzijds een verbetering van de inzet van gronden voor natuur- en recreatiedoeleinden. Een overzicht van alle inrichtingsprojecten (totaalprojecten, plattelandsprojecten, landinrichtingsprojecten, ruilverkavelingsprojecten en natuurinrichtingsprojecten) is te vinden in de *VLM projecten-databank*.

De cultuurgronden van de landbouwbedrijven in de kustzone hebben een totale oppervlakte van 71.154 ha (figuren 1 en 2). Dit komt overeen met 11,4% van de cultuurgronden in Vlaanderen (Bron: departement Landbouw en Visserij op basis van FOD Economie – AD Statistiek). Alle percelen die aangegeven zijn bij het departement Landbouw en Visserij en hun teelt kunnen in GIS-formaat gedownload worden op de Geopunt-website (www.geopunt.be).

AGRARISCH GEBIED IN DE KUSTZONE

Figuur 2. Het agrarisch gebied in de kustzone (*Kustatlas*).

8.3 Maatschappelijk belang

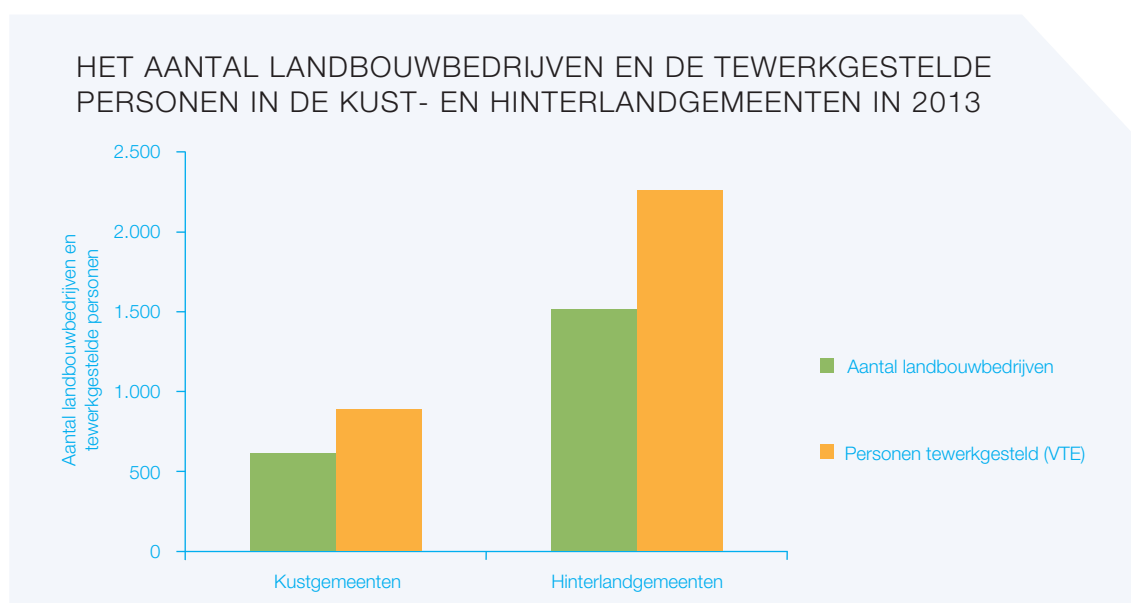
In de kust- en hinterlandgemeenten waren in 2013 4.294 personen (3.130 voltijdse arbeidskrachten) tewerkgesteld in 2.163 landbouwbedrijven. Dat komt overeen met 8,3% van de tewerkgestelden in de landbouw en 8,7% van de landbouwbedrijven in Vlaanderen. Binnen de kuststreek vertegenwoordigt de landbouw hiermee ongeveer 2,5% van de werkenden (Bron: [RESOC-dataset 2014](#) op [www.pomwvl.be](#)). Het merendeel van zowel de bedrijven als de tewerkstelling in de kustzone is gelokaliseerd in de hinterlandgemeenten (figuur 3). De specialisatie van deze bedrijven, op basis van de standaard output (meer info: [Danckaert et al. 2009](#)), betreft in de eerste plaats akkerbouw, rundvleesproductie en hokdieren (varkens en pluimvee) (zie tabel 1) (Bron: departement Landbouw en Visserij op basis van FOD Economie – AD Statischek, zie ook het specifieke thema land- en tuinbouw in [West-Vlaanderen ontcijferd 2014](#)).

De landbouwbedrijven in de kustzone tellen in totaal 140.465 runderen (cijfers 2013), 696.485 varkens (cijfers 2013), 9.597 schapen (cijfers 2011), 2.760 geiten (cijfers 2011) en 1.809.905 stuks pluimvee (cijfers 2011) (Bron: departement Landbouw en Visserij op basis van FOD Economie – AD Statischek).

Naast het economische belang, draagt de landbouw in de kustzone eveneens bij tot landschapscreatie en het beheer van open ruimte (zie ook thema **Natuur en milieu**) en bepaalde ecosystemendiensten (bv. waterregulatie, aanvulling grondwater, etc.).

Tabel 1. Het aantal bedrijven in de kustzone in 2013 uitgesplitst naar specialisatie (Bron: departement Landbouw en Visserij op basis van FOD Economie – AD Statistiek).

SPECIALISATIE	AANTAL BEDRIJVEN IN DE KUSTZONE (2013)
Akkerbouw	465
Tuinbouw	87
Melkproductie	236
Rundvleesproductie	318
Gemengd rundvee	207
Andere graasdieren (schapen, etc.)	115
Hokdieren (varkens, pluimvee)	341
Diverse gemengde bedrijven	394
Som van de bedrijven	2.163

Figuur 3. Het aantal landbouwbedrijven en de tewerkgestelde personen in de kust- en hinterlandgemeenten in 2013 (Bron: departement Landbouw en Visserij op basis van FOD Economie – AD Statistiek).

8.4 Impact

Onder impact komen de (algemene) effecten van landbouwactiviteiten op het ecosysteem aan bod, alsook de indirecte gevolgen van deze activiteiten op het mariene milieu (eutrofiëring). Daarnaast wordt het fenomeen van verzilting behandeld. Hoewel verzilting in de eerste plaats het gevolg is van andere menselijke activiteiten, heeft het een aanzienlijke impact op de landbouwactiviteiten in de kustzone.

8.4.1 Effecten op het ecosysteem

In *Wustenberghs et al. (2009)*, *Van Steertegem (2012)* en het *Landbouwrapport (2014)* worden de verschillende effecten van de landbouwactiviteiten op de omgeving in Vlaanderen opgelijst (niet specifiek voor de kustzone). Een

beschrijving van het ecosysteem in de poldergebieden komt aan bod in het thema **Natuur en milieu**. De effecten op het ecosysteem betreffen onder meer:

- Het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen (meer informatie: [Lenders et al. 2013](#), [Van Esch et al. 2012](#));
- Het watergebruik (meer informatie: **Verzilting van het kustgebied**, [Lenders et al. 2013](#));
- Het energiegebruik (meer informatie: [Lenders et al. 2013](#));
- De impact op de bodemkwaliteit en erosiegevoeligheid;
- De vermistende emissie (meer informatie: **Eutrofiëring van de kustwateren**, [Voortgangsrapport Mestbank 2013](#), [Overloop et al. 2011](#), [Overloop 2013](#));
- De verzurende emissie;
- De emissie van broeikasgassen;
- De emissie van fijn stof;
- De afvalproductie;
- De impact op het ruimtegebruik.

8.4.2 Eutrofiëring van de kustwateren

Het gebruik van meststoffen in de landbouw heeft, samen met een aantal andere actoren, een belangrijk aandeel in de toename van het nutriëntgehalte (stikstof N, fosfor P) in de aquatische ecosystemen ([State of Europe's Seas 2015](#)). Een buitensporige aanvoer van nutriënten of 'eutrofiëring' versterkt de processen met betrekking tot fytoplanktonproductie. Een buitensporige groei van het fytoplankton kan leiden tot veranderingen in de structuur van de ecosystemen, de vernietiging van habitat en een verschraving van de biodiversiteit ([André et al. 2010](#)). In de laatste 20 jaar daalden de fosfaatconcentraties in het zeewater van het Belgisch deel van de Noordzee (BNZ), terwijl de nitraatconcentraties sterk schommelen en geen duidelijke trend vertonen ([Goffin et al. 2007](#)). Verder is er naast het transport van nutriënten door rivieren, eveneens bezorgdheid over de atmosferische aanvoer ([OSPAR QSR 2010](#)). De eutrofiëring van de kustwateren werd uitvoerig bestudeerd in de **AMORE** (**AMORE-project BELSPO**), **AMORE II** (**AMORE II-project BELSPO**) en **AMORE III**-projecten (**AMORE III-project fase 1** en **fase 2 BELSPO**) (meer informatie: [Lancelot & Rousseau 2004](#), [Rousseau et al. 2006](#), [Lancelot et al. 2007](#), [Lancelot et al. 2009](#)). Het **ISECA-project** centraliseert de kennis en informatie over de eutrofiëring in het zuidelijke deel van de Noordzee.

8.4.3 Verzilting van het kustgebied

Een belangrijke impact op de landbouw in het kustgebied betreft de verzilting waarbij er brak of zilt grondwater tot in de wortellaag van de bodem dringt. Hierdoor stapelen zouten zich op in de bodem ([Peeters 2013a](#), [Peeters 2013b](#)). Van nature uit komt er een verdeling van zoet en zout/brak water voor in het kustgebied. Deze verdeling tussen zoet en zout water is het resultaat van een complexe geschiedenis waarbij ook menselijke activiteiten zoals waterwinning, infrastructuurwerken (bv. havenuitbreiding, tunnels, bemalingen, etc.) en ingrepen in de waterhuishouding (bv. peilbeheer, drainagesystemen, etc.) een belangrijke rol spelen. Dergelijke hydrologische ingrepen in het kustgebied kunnen bijgevolg op korte of lange termijn tot veranderingen in de zoet-zoutwaterverdeling leiden, met eventueel verzilting tot gevolg ([Vanleberghe & Vanhoutte 2001](#), [Van Houtte 2002](#), [Vandenbohede et al. 2009](#), [Vandenbohede et al. 2010](#), [Vandenbohede et al. 2012](#), stroomgebiedbeheerplan voor de Schelde 2016-2021 - in voorbereiding). Verder kan ook de zeespiegelstijging de zoutbelasting naar ondiep grondwater en oppervlaktewater verhogen. De zoetwaterlens in de duinengordel speelt echter een belangrijke bufferende rol bij de intrusie van zout zeewater in het hinterland ([Van den Eynde et al. 2011](#) (CLIMAR-project **fase 1** en **fase 2 BELSPO**) en het **CLIWAT-project**).

8.5 Duurzaam gebruik

Het beleid dat gevoerd wordt op internationaal en Europees niveau (het Verdrag van Lissabon, de EU-2020 strategie, het GLB, etc.) om tot een duurzame landbouw te komen, wordt uitgebreid geschetst in het [Landbouwrapport \(2014\)](#). In het rapport komen eveneens een aantal actuele Vlaamse beleidsthema's aan bod die een link hebben met duurzaam gebruik zoals waterbeheer, het mestactieplan, biodiversiteit, bio-economie, etc. Daarnaast worden er aanbevelingen en maatregelen om de milieu-impact van de landbouw in Vlaanderen te reduceren of te vermijden opgesteld in [Wustenberghs et al. \(2009\)](#), [Van Steertegem \(2009\)](#) en [Van Steertegem \(2012\)](#). [Gobin et al. \(2008\)](#) bekijkt de adaptatiemogelijkheden van de Vlaamse landbouw aan klimaatverandering in meer detail en in [Mathijs et al. \(2012\)](#) wordt er ruimer gekeken naar de duurzaamheid van zowel voedselproductie als -consumptie in transitieperspectief.

Verder worden verschillende studies uitgevoerd door het departement Landbouw en Visserij die zich richten op een duurzame landbouw ([website departement Landbouw en Visserij](#)). Het betreft onder meer: [Bergen \(2013\)](#) (Agro-ecologie), [Danckaert et al. \(2013\)](#) (*Food Foodprint*), [Dumez et al. \(2014\)](#) (Nieuwe invalshoeken voor landbouw en beleid) en [Bergen et al. \(2014\)](#) (Uitdagingen voor de Vlaamse landbouw).

Het duurzame samengaan van de verschillende gebruikersfuncties van de kustgebieden (woongelegenheid, toerisme, recreatie, landbouw, industrie, natuur, etc.) valt onder de Europese aanbeveling voor een duurzaam kustzonebeheer (COM (2002) 413). Het samengaan van de verschillende sectoren in de polders aan de kust werd reeds onderzocht in een gevalstudie in de Uitkerkse Polder (Blankenberge) ([Bogaert et al. 2002](#)).

Hieronder wordt dieper ingegaan op de maatregelen en regelgeving voor een aantal effecten gekoppeld aan landbouwactiviteiten die specifiek van belang zijn in de kustzone.

8.5.1 Maatregelen tegen eutrofiëring

In de Noordoost-Atlantische oceaan ontwikkelde OSPAR een [gemeenschappelijke procedure \(2013\)](#) voor de inschatting van de eutrofiëringstatus ([Eutrophication Status of the OSPAR Maritime Area 2008](#)). Deze procedure biedt een kader om de acties te identificeren die vastgelegd werden in de [OSPAR Strategie \(2010\)](#). Een onderdeel van deze strategie betreft een '[eutrofiëringmonitoringprogramma \(2005 – updated 2013\)](#)' (zie ook [OSPAR website](#)).

Het probleem van eutrofiëring wordt op Europees vlak aangepakt door verschillende richtlijnen. De Nitraatrichtlijn (91/676/EG) is erop gericht om de uitspoeling van nitraten uit de landbouw te verminderen ([Goffin et al. 2007](#)). De Nitraatrichtlijn maakt integraal deel uit van de Kaderrichtlijn Water (KRW) (2000/60/EG), waarin onder meer de verplichting werd opgelegd om tegen 2015 een goede kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater te bereiken. Hierbij werden stoffen die bijdragen aan de eutrofiëring, zoals stikstof en fosfor, opgenomen in de indicatieve lijst van belangrijkste verontreinigende stoffen. Ook in andere richtlijnen onder de koepel van de KRW is er een link met eutrofiëring, zoals richtlijn 91/271/EG inzake stedelijk afvalwater en richtlijn 2008/1/EG inzake geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging.

In de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRMS) (2008/56/EG) werd eutrofiëring opgenomen als een van de descriptors voor het bepalen van de goede milieutoestand. In [Ferreira et al. \(2010\)](#) werden de criteria en methodologische standaarden voor de bepaling van de goede milieutoestand met betrekking tot eutrofiëring vastgelegd.

Op Vlaams niveau werd de Nitraatrichtlijn doorvertaald in het Mestdecreet. Dit decreet werd goedgekeurd op 23 januari 1991 en is sindsdien een aantal keren grondig aangepast. Het nieuwe Mestdecreet (decreet van 22 december 2006) geldt sinds 1 januari 2007, waarbij het vijfde mestactieplan (MAP-V) van kracht is in de periode 2015-2018 (voor uitvoeringsbesluiten en wijzigingen zie [website VLM](#)). De KRW werd op Vlaams niveau doorvertaald in het Decreet Integraal Waterbeleid (decreet van 18 juli 2003) (voor uitvoeringsbesluiten en wijzigingen zie [website coördinatiecommissie integraal waterbeleid](#)) en op federaal niveau gedeeltelijk doorvertaald in het KB van 23 juni 2010 betreffende de vaststelling van een kader voor het bereiken van een goede oppervlaktewatertoestand (zie ook [FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu 2009](#)). Daarnaast werd de KRMS opgenomen in de Belgische wetgeving door het KB 23 juni 2010 betreffende de mariene strategie voor de Belgische zeegebieden.

Op 23 april 2014 besliste de Vlaamse Regering tot het instellen van een Programmatische Aanpak van de Stikstofdeposities ([PAS](#)). De PAS is een programma dat de problematiek van de depositie van stikstof in de speciale beschermingszones in het kader van de Europese Habitatrichtlijn (richtlijn 92/43/EG) wil aanpakken aan de hand van brongerichte (aan de uitstootzijde) en effectgerichte maatregelen. Er worden een aantal stappen voorzien in de implementatie van dit programma: een overgangsfase (2014-2015), een voorlopige PAS (2015-2019) en een definitieve PAS (vanaf 2019).

De [VMM](#) beschikt over een meetnet voor het opvolgen van de waterkwaliteit, dat sinds 1999 uitgebreid werd met specifieke meetpunten voor de landbouw (zie het [geoloket](#) waterkwaliteit). In [Lancelot et al. \(2011\)](#) werden de kosten en de ecologische efficiëntie gemodelleerd van maatregelen in onder meer de landbouw om eutrofiëring tegen te gaan in de Zuidelijke Bocht van de Noordzee (zie ook AMORE III-project [fase 1](#) en [fase 2](#) BELSPO, en [TIMOTHY-project](#) BELSPO).

8.5.2 Maatregelen tegen verzilting

In de Europese mededeling COM (2012) 046 wordt een overzicht gegeven van de tenuitvoerlegging van de Thematische Strategie voor Bodembescherming sinds de vaststelling ervan in COM (2006) 231. Hierin komt onder meer de bodemaantasting door verzilting aan bod. Verder werden intrusies van zoutwater eveneens opgenomen in de KRW (2000/60/EG) als parameter voor de kwantitatieve toestand van het grondwater.

De doorvertaling van de KRW naar de Vlaamse wetgeving gebeurde door het Decreet Integraal Waterbeleid (decreet van 18 juli 2003) ([website coördinatiecommissie integraal waterbeleid](#)). In het stroomgebiedbeheerplan voor de Schelde (periode 2016-2021 in voorbereiding) worden een aantal maatregelen opgenomen die verzilting van het grondwater moeten tegengaan. Daarnaast werd de KRW ook gedeeltelijk opgenomen in de Belgische wetgeving door het KB van 23 juni 2010 betreffende de vaststelling van een kader voor het bereiken van een goede oppervlaktewatertoestand. De waterkwaliteit in het oppervlakte- en grondwater wordt opgevolgd door het meetnet van de [VMM](#) (meer informatie: [Vandenbohede et al. 2010](#) en de wetgeving opgelijst in de [kustcodex thema grondwaterwinning](#)).

In de [ontwerpopgaven van Metropoliitaan Kustlandschap 2100](#) worden twee verschillende ontwikkelingsrichtingen voorgesteld voor het watersysteem in de kustpolder (één integraal watersysteem of compartimentering). Binnen deze context wordt onder meer nagedacht over de aanpassing van de landbouw aan de toenemende zoute kwel die zich in de toekomst mogelijk kan voordoen.

8.5.3 Bescherming van Historisch Permanente Graslanden (HPGs)

In de kustpolders komen historisch permanente graslanden (HPG's) voor die gebruikt worden door de landbouw maar ook vanuit ecologisch standpunt zeer waardevol zijn. De HPG's worden in het Natuurdecreet (decreet van 21 oktober 1997) gedefinieerd als *“een halfnatuurlijke vegetatie bestaande uit grasland gekenmerkt door het langdurige grondgebruik als graasweide, hooiland of wisselweide met ofwel cultuurhistorische waarde, ofwel een soortenrijke vegetatie van kruiden en grassoorten waarbij het milieu wordt gekenmerkt door aanwezigheid van sloten, greppels, poelen, uitgesproken microreliëf, bronnen of kwelzones”*. Het voornoemde decreet en daaruit volgende uitvoeringsbesluiten stipuleren dat HPG's onderhevig zijn aan een verbod op, of vergunningsplichtig zijn voor wijziging van hun vegetatie en kenmerkende fysische eigenschappen (reliëf en kleine landschapselementen, zoals poelen en grachten) naargelang hun bestemmingsstatus in de ruimtelijke ordening.

Om tot een effectieve bescherming van deze graslanden te komen, werd een inventaris gemaakt met de exacte locatie van de HPG's ([De Saeger et al. 2013](#)). In het Vlaamse regeerakkoord (2014-2019) engageert de regering zich om werk te maken van deze bescherming op basis van de na openbaar onderzoek vastgestelde kaart. In 2015 bereikte de Vlaamse regering een akkoord over de bescherming van 8.000 ha van de 12.000 ha HPG's waarbij een deel zal beschermd worden door middel van de natuurwetgeving en een ander deel via het Europees landbouwbeleid.

Referentielijst wetgeving

Tabel met de Europese wetgeving. Voor de geconsolideerde teksten van deze wetgeving verwijzen we naar [Eurlax](#).

EUROPESE WETGEVING			
Afkorting (indien beschikbaar)	Titel	Jaar	Nummer
Europees Verdrag			
	<i>Verdrag van Lissabon</i>	2007	
Richtlijnen			
	<i>Richtlijn inzake de behandeling van stedelijk afvalwater</i>	1991	271
<i>Nitraatrichtlijn</i>	Richtlijn inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen	1991	676
<i>Habitatrichtlijn</i>	Richtlijn inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna	1992	43
<i>Kaderrichtlijn Water</i>	Richtlijn tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid	2000	60
	<i>Richtlijn inzake geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging</i>	2008	1
<i>Kaderrichtlijn Mariene Strategie</i>	Richtlijn tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het beleid ten aanzien van het mariene milieu (Kaderrichtlijn mariene strategie)	2008	56
Andere (aanbeveling, communicatie, groenboek, witboek,...)			
	<i>Aanbeveling betreffende de uitvoering van een geïntegreerd beheer van kustgebieden in Europa</i>	2002	413
	<i>Mededeling van de commissie (COM): Thematische strategie voor bodembescherming</i>	2006	231
	<i>Verslag van de commissie (COM): Tenuitvoerlegging van de Thematische strategie voor bodembescherming en lopende activiteiten</i>	2012	46

Tabel met Belgische en Vlaamse wetgeving. Voor de geconsolideerde teksten van deze wetgeving verwijzen we naar het [Belgisch staatsblad](#) en de [Justel-databanken](#).

BELGISCHE EN VLAAMSE WETGEVING		
Datum wetgeving	Titel	Dossiernummer
Koninklijke besluiten		
KB van 23 juni 2010	Koninklijk besluit betreffende de vaststelling van een kader voor het bereiken van een goede oppervlaktewatertoestand	2010-06-23/04
KB van 23 juni 2010	Koninklijk besluit betreffende de mariene strategie voor de Belgische zeegebieden	2010-06-23/05
Decreten		
Decreet van 21 oktober 1997	Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu	1997-10-21/40
Decreet van 18 juli 2003	Decreet betreffende het integraal waterbeleid	2003-07-18/72
Decreet van 22 december 2006	Decreet houdende de bescherming van water tegen de verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen	2006-12-22/32

